2.1.3. Kriisiolukorra kehtestamine

Otsuse selle kohta, kas ja millal on kriisiolukord, teeb Vabariigi Valitsus (§ 25 lg 1). Vabariigi Valitsus ei saa otsustada kriisiolukorra üle ainult siis, kui erikorra on välja kuulutanud kas Vabariigi President või Riigikogu – sellisel juhul loetakse kriisiolukord automaatselt tekkinuks või jätkuvalt kehtivaks (§ 25 lg 9–11).

Vabariigi Valitsusel on otsuse tegemisel diskretsiooniõigus. Vabariigi Valitsusel on volitus kaaluda, kas tegemist on kriisiolukorraga, st kas täidetud on kriisiolukorra eeltingimused, ning millised on vajalikud lisategevused (nt esitada Riigikogule ettepanek erakorralise seisukorra väljakuulutamiseks või lisaeelarve eelnõu jne).

Vabariigi Valitsusel on kriisiolukorra kehtestamisel ja kriisiolukorra ajal õigus ja ka kohustus kindlaks määrata, millise olukorraga on asjaomasel juhul tegemist, samuti seada kriisiolukorra lahendamisel eesmärke, neid muuta ning püstitada kriisiolukorra lahendamisel prioriteete.

Kui Vabariigi Valitsus kehtestab kriisiolukorra, siis määrab valitsus ka, millise olukorra lahendamiseks see otsustatakse (nt nakkushaiguse leviku lahendamiseks, massilise korratuse lahendamiseks, riigikaitse tagamiseks vms). Valitsus annab kriisiolukorra lahendamise eesmärgi, nt sõjalise agressiooni ohu korral valmistuda sõjaks. Eesmärk võib kriisiolukorra ajal muutuda. Algselt puuduva sõjalise ohu ilmnemisel saab valitsus kiiresti ümber otsustada ning anda asutustele uue eesmärgi ja tegevussuuna, sh hinnata riigi eelarveliste vahendite ja asutuste ressursside ümberjagamise vajadust ning võimalust.

Kriisiolukorra kehtestamine toob kaasa järgmise:

1. asutused, KOV-id ja ettevõtjad peavad täitma püsivaid kriisiülesandeid;
2. Riigikantselei koordineerib täidesaatva riigivõimu asutuste tegevust kriisiolukorra lahendamisel;
3. Päästeamet toetab kriisiolukorra lahendamise eest vastutavat asutust teabevahetuse ja koostöö korraldamisega ja nõustab kohaliku omavalitsuse üksusi;
4. kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus võib anda täidesaatva riigivõimu asutusele, kohaliku omavalitsuse üksusele või muule avaliku võimu kandjale korraldusi kriisiolukorra lahendamiseks;
5. kriisiolukorra juht (peaminister) võib anda korraldusi ministrile või kriisiolukorra lahendamise eest vastutavale asutusele, kui minister / lahendav asutus ei tee seda ise või piisavalt operatiivselt;
6. tekib isikule püsiva kriisiülesande täitmiseks ameti- ja töökohajärgse töökohustuse rakendamise võimalus;
7. tekib isikule täiendavate töö- ja teenistusülesannete andmise võimalus, samuti võimalus saata ta vajaduse korral täitma neid teise ametiasutuse või isiku juurde ning väljapoole alalist töö- või teenistuskohta;
8. kehtestub riikliku järelevalve tegemine kohaldatud piiravate meetmete täitmise üle.

Järelevalvet selle üle, kas kriisiolukorra lõpetamata jätmine on õiguspärane, teeb õiguskantsler.

Riigikogu kiidab heaks riigikaitselise kriisiolukorra kehtestamise (§ 25 lg 6). Kui Riigikogu leiab, et kriisiolukorra kehtestamiseks puudus alus, võib ta keelduda otsust heaks kiitmast. Sellisel juhul ei tohi

isikud ega asutused jätkata riigikaitseliseks kriisiolukorraks ette nähtud meetmete rakendamist ja peavad juba rakendatud meetmed lõpetama. Oluline on märkida, et heakskiidu menetlemine Riigikogus ei peata kriisiolukorra ajal ette nähtud juhtimiskorralduse ega kriisiülesannete täitmist ning piirangud ja nõuded jäävad jõusse kuni otsuse tegemiseni.

Riigikogu vaatab riigikaitselise kriisiolukorra kehtestamise otsuse üle vähemalt iga kolme kuu järel (§ 25 lg 7). Kui värsked ohuhinnangud näitavad, et kriisiolukorra jätkamiseks ei ole enam alust ja Vabariigi Valitsus ei ole otsust ise lõpetanud, võib Riigikogu oma heakskiidu lõpetada. Heakskiidu lõppemisega loetakse riigikaitseline kriisiolukord lõppenuks

Tabel 21. Kriisiolukorraga seotud otsuste jõustumine ja avaldamine

Otsustaja	Peamised otsused	Jõustumine
Vabariigi	Kriisiolukorra kehtestamine ja lõpetamine	Allakirjutamisel, kui
Valitsus	(§ 25 lg 1 ja 3)	otsuses ei ole määratud
Riigikogu	Riigikaitselise kriisiolukorra heakskiitmine ja	hilisemat tähtpäeva (§
	heakskiidulõpetamine; erakorralise seisukorra,	34 lg 1 ja 2 ning § 54)
	sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni	
	otsused (§ 25 ja 28–34)	
Vabariigi	Sõjaseisukorra ja mobilisatsiooni väljakuulutamine	
President	seaduses sätestatud juhtudel (§ 30 lg 2; § 32 lg 4)	

Vabariigi Valitsuse kriisiolukorra kehtestamise ja selle lõpetamise ning Riigikogu riigikaitselise kriisiolukorra kehtestamise ja lõpetamise otsus, Riigikogu erakorralise ja sõjaseisukorra väljakuulutamise ja lõpetamise otsus, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni väljakuulutamise otsus, Vabariigi Presidendi sõjaseisukorra ning mobilisatsiooni väljakuulutamise otsus jõustub allakirjutamisel, kui otsuses ei ole sätestatud hilisemat tähtpäeva. Otsus avaldatakse muutmata kujul üleriigilise levikuga massiteabevahendis viivitamata ja hiljemalt selle avaldamiseks esitamisele järgneval päeval Riigi Teatajas (§ 34 lg 1 ja 2 ning § 54).
Kriisiolukorra otsusega tuvastatakse faktiline olukord. Otsusega ei piirata vahetult isikule kuuluvaid

subjektiivseid õigusi. Isiku subjektiivsete õiguste piiramine on abstraktne võimalus, mis võib, kuid ei pruugi realiseeruda isiku suhtes antava haldusaktiga. Olenemata sellest, kas kriisiolukorra otsust käsitada tuvastava eelhaldusaktina või mitte, jõustub valitsuse otsus igal juhul selle allkirjastamisel, kui aktis ei ole sätestatud hilisemat tähtpäeva. Vabariigi Valitsuse otsuse jõustumine ei ole seotud selle avaldamise või teatavaks tegemisega.

Riigikogu kodu- ja töökorra seaduse § 112 järgi jõustub Riigikogu otsus allakirjutamisega, kui otsuses eneses ei sätestata teist tähtaega. Vabariigi Presidendi otsused jõustuvad Vabariigi Presidendi töökorra seaduse § 18 lg 4 kohaselt nende allakirjutamisega, kui nendes enestes ei nähta ette teist tähtaega.

Eelnimetatud otsused avaldatakse viivitamata ja muutmata kujul üleriigilise levikuga massiteabevahendites ja hiljemalt akti esitamisele järgneval päeval Riigi Teatajas.

Õigusaktide avaldamine lisaks Riigi Teatajale ka massiteabevahendis võimaldab õigusakti kiiresti teatavaks teha võimalikult laiale ringile isikutele, keda õigusakt võib puudutada.

Massiteabevahendit ei ole õigusaktides defineeritud. Kõige lihtsamalt öelduna on massiteabevahend kanal, portaal vms, mille kaudu on võimalik paljusid inimesi korraga teavitada. Massiteabevahend on nt trükiajakirjandus, laiemalt kasutatav uudisteportaal, raadio- ja telekanal, mis on avalikkusele kättesaadav, sotsiaalmeedia ning internetiportaalid jne. Kohtupraktikas on massiteabevahendiks loetud nt Delfi internetiportaali.[13] Massiteabevahendiks võib olla iga internetiportaal, millel on piisavalt lai lugejaskond, et seda saaks käsitada massiteabevahendina. Massiteabevahendite kaudu on võimalik operatiivselt esitada vajalik teave kogu elanikkonnale või selle osale. Seetõttu on sätestatud massiteabevahendi valdaja kohustus avaldada muutmata kujul ja tasuta paragrahvis nimetatud asutuste ja isikute teated.

Kriisiolukorra kehtestamine ja teatavaks tegemine ei ole tähtis üksnes riigisiseselt. Teatud juhtudel kaasneb kriisiolukorra või erikorra kehtestamisega ka rahvusvaheliste partnerite ja organisatsioonide teavitamise kohustus. KORKS reguleerib selleks rahvusvaheliste organisatsioonide, Euroopa Liidu institutsioonide ja teiste asjaomaste osapoolte teavitamist (§ 36).

Tabel 22. Rahvusvahelise teavitamise õiguslikud alused ja vastutajad

Õiguslik alus	Millal ja keda teavitatakse?	Teavitamise korraldaja
EIÕK artikkel 15	Konventsioonikohustusest kõrvalekaldumisel teavitatakse Euroopa Nõukogu	Välisministeerium Vabariigi Valitsuse eelneval heakskiidul
KPÕRP artikkel 4	Paktikohustusest kõrvalekaldumisel teavitatakse ÜRO kauduteisi osalisriike	Välisministeerium Vabariigi Valitsuse eelneval heakskiidul

Õiguslik alus	Millal ja keda teavitatakse?	Teavitamise korraldaja
ÜRO põhikirja artikkel 51	Enesekaitseõiguse rakendamiseks võetud meetmetest teavitatakse ÜRO Julgeolekunõukogu	Välisministeerium, teavitades eelnevalt Vabariigi Valitsust
ELTL-i artiklid 347 ja 348	Siseturu toimimist kahjustada võivatest meetmetest teavitatakse EuroopaLiidu Nõukogu ja Euroopa Komisjoni	Valdkonna eest vastutav minister

Kriisiolukorra ajal korraldab rahvusvahelise lepinguga võetud kohustusest kõrvalekaldumisel rahvusvahelises lepingus sätestatud isikute teavitamist Välisministeerium. See on kooskõlas rahvusvahelise õiguse ja tavaga ning välissuhtlemisseaduse (VäSS) ning selles sätestatud Välisministeeriumi pädevusega.

Välisministeeriumi pädevuses on mh välislepingut puudutavate lepingukirjade edastamine välislepingu hoiulevõtjale (VäSSi § 21 lg 6) ning hoiulevõtja teavitamine välislepingu peatamisest (VäSSi § 23 lg 3), denonsseerimisest, lõpetamisest või sellest taganemisest (VäSSi § 27 lg 3). Samuti toimub diplomaatiline suhtlemine ja diplomaatiline kirjavahetus üldjuhul rahvusvahelise organisatsiooniga Välisministeeriumi kaudu. Riigisiseses otsustusprotsessis, mis eelneb rahvusvahelisele teavitamisele, tuleb kaasata asjakohased ministeeriumid ning Vabariigi Valitsus annab eelnevalt heakskiidu plaanitud teavitustele (nt kabinetinõupidamisel).

Kaetud on nii rahvusvahelises lepingus ettenähtud põhiõiguste ja -vabaduste kaitse kohus-tustest kõrvalekaldumise juhtudest teavitamine kui ka ÜRO põhikirja artikli 51 meetmetest informeerimine. Esimesel juhul on tegemist Välisministeeriumi teavitusülesandega tulenevalt VäSS-i § 23 lõikest 3 ning teisel juhul välislepingu täitmise pädevusega vastavalt VäSS-i § 23 lõikele 1. Juhinduvalt VäSS-i § 23 lõikest 1 tagab välislepingu täitmise Vabariigi Valitsus või selleks volitatud valitsusasutus. KORKS määrab riigisiseselt seaduse tasandil kindlaks, kes täidab rahvusvahelist teavitamiskohustust, et vältida rahvusvahelisel tasandil Eesti huvide kahjustamist.

Euroopa inimõiguste konventsiooni (EIÕK) artikli 15 lg 1 kohaselt võib riik taganeda rahva eluvõimet ähvardavas olukorras konventsiooniga võetud kohustustest ulatuses, mis on olukorra tõsiduse tõttu vältimatult vajalik. Artikli 15 kolmanda lõigu kohaselt on lepinguosalistel kohustus teavitada Euroopa Nõukogu hädaolukorrast, selle põhjustest ning selle käigus kasutusele võetud abinõudest (meetmetest), kui olukorra käigus taganetakse EIÕK-iga võetud kohustustest.

13 Tallinna Ringkonnakohtu 22. oktoobri 2007. a otsus tsiviilasjas nr 2-06-9067/8.

Viimati uuendatud 02.10.2026